

Anna Hnatyszyn-Dzikowska *

**TEORETYCZNE KONCEPCJE STABILIZACYJNEJ FUNKCJI PAŃSTWA
W ŚWIETLE WSPÓLZALEŻNOŚCI
SFERY PAŃSTWOWEJ I PONADNARODOWEJ**

Wstęp

Szybko postępująca w ostatnich latach integracja gospodarcza jest jednym z najważniejszych zjawisk wymagających pogłębionej interpretacji teoretycznej. Na proces integracji składa się coraz silniejsza współzależność sfery państwowej i ponadnarodowej. Związane z tym liczne nowe zjawiska zmieniają podejście badawcze do współczesnej roli państwa w gospodarce. Tradycyjnie, rola państwa w gospodarce rynkowej obejmuje trzy główne obszary: stabilizację, podział (redystrybucję) i alokację. Realizując stabilizacyjną funkcję w integrującej się gospodarce, państwo podejmuje wysiłki dla zapewnienia równowagi w skali makroekonomicznej. Dynamika zmian warunków gospodarowania sprawia, że analizę stabilizacyjnej funkcji państwa należy ująć dwupłaszczyznowo. Z jednej strony, identyfikuje się cele i narzędzia realizacji badanej funkcji. Są one różne w zależności od przeważającej w danym okresie i na danym obszarze doktryny ekonomicznej. Z drugiej strony, postępująca integracja gospodarcza wskazuje na potrzebę przedstawienia szczebla decyzyjnego realizacji tej funkcji. Stopniowe pogłębianie integracji gospodarczej uruchamia tzw. mechanizm dualizacji stabilizacyjnej funkcji państwa, którego istota polega na przekazywaniu dotychczasowych kompetencji państwa w stabilizowaniu koniunktury na szczebel ponadnarodowy.

W tym świetle, celem opracowania jest usystematyzowanie teoretycznych koncepcji badania stabilizacyjnej funkcji państwa w warunkach międzynarodowej integracji gospodarczej. Analizę rozpoczęto od przybliżenia polemiki pomiędzy przedstawicielami ekonomii głównego nurtu: kontynuatorami doktryny J. M. Keynesa¹, monetarystami i przedsta-

* Autorka przygotowuje pracę doktorską w Katedrze Ekonomiki Konsumpcji pod kierunkiem prof. dra hab. Jerzego Wosia.

¹ W wielu opracowaniach pozostaje dyskusyjne czy kontynuatorzy ekonomii keynesowskiej (przede wszystkim postkeynesiści) przynależą do ekonomii głównego nurtu czy

wicielami nowej ekonomii klasycznej. Następnie, perspektywę badawczą poszerzono o tezy badaczy stosunków międzynarodowych: nurtu państwowocentrycznego i neoliberalnego. Na tle przedstawionych dokonań teoretycznych ukazano współczesne koncepcje optymalnego podziału realizacji badanej funkcji między szczebel państwowy i ponadnarodowy w warunkach europejskiej integracji gospodarczej.

1. Główne nurty ekonomii

Debata nad ekonomiczną rolą państwa w gospodarce, która toczy się między przedstawicielami głównego nurtu ekonomii, ogniskuje się przede wszystkim wokół podziału: polityka oparta na regułach a dyskrecyjne działania państwa (*rules versus discretion*). Przedstawiciele ekonomii keynesowskiej, monetaryzmu i nowej ekonomii klasycznej, formułują równolegle diametralnie odmienne i jednocześnie często kolidujące ze sobą zalecenia pod adresem funkcji stabilizacyjnej państwa. Linią podziału, obok różnic teoretyczno-metodologicznych, jest skala i mechanizm oddziaływania państwa na procesy gospodarcze².

J. M. Keynes stworzył teorię, której praktyczna realizacja miała na celu łagodzenie kryzysów ekonomicznych, a która uzyskała określenie interwencjonizmu państwowego³. Twierdził, iż stabilizacyjna funkcja państwa, realizowana przede wszystkim poprzez aktywną politykę fiskalną, umożliwi ograniczenie wahań produktu narodowego brutto przez równoważenie poziomu produkcji, zatrudnienia i cen. Argumentował, że głównym celem działalności państwa jest ograniczanie bezrobocia, natomiast walka z inflacją i równowaga zewnętrzna mają znaczenie

ekonomii heterodoksyjnej. Jednakże, współczesna mniej lub bardziej ortodoksyjna kontynuacja keynesizmu oraz kontynuatorzy tradycji ekonomii neoklasycznej są obecnie głównymi stronami w dyskusji na temat stabilizacyjnej roli państwa. Szerzej na temat klasyfikacji szkół w ramach ekonomii głównego nurtu patrz: A. Wojtyna, *Neoliberalne poglądy we współczesnej polskiej myśli ekonomicznej i ich wpływ na kształt modelu transformacji*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 1994, s. 6-11.

² T. Kowalski, *Nowa klasyczna makroekonomia a polityka stabilizacji gospodarczej w kapitalizmie*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Zeszyt 2/1987, s. 185.

³ Podstawowe tezy zostały zawarte w dziele: J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Macmillan London 1936; wyd. pol. *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, tłum. M. Kalecki, S. Rączkowski, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1985.

drugorzędne⁴. Tezy Keynesa znalazły szerokie grono zwolenników i kontynuatorów jego nauki, jednakże wewnętrzne podziały oraz brak jedności celu sprawiają, że klasyfikacja szkół w ramach **ekonomii keynesowskiej** jest w literaturze przedmiotu dyskusyjna⁵. W celu usystematyzowania i przedstawienia formuły interwencjonizmu państwowego w ramach ekonomii keynesowskiej przyjęto w pracy podział kontynuatorów teorii Keynesa na: postkeynesistów i neokeynesistów.

Mianem **postkeynesistów** określani są ortodoksyjni keynesiści, przedstawiciele syntezy neoklasycznej oraz twórcy keynesizmu nierównowagi, a więc ekonomiści tworzący przede wszystkim do lat 70. XX wieku⁶. Akcentują oni istotną rolę interwencjonizmu państwowego w procesie stabilizowania gospodarki zarówno w krótkim, jak i długim okresie. Wierzą przede wszystkim w skuteczność polityki fiskalnej w podtrzymywaniu globalnego popytu i tym samym optymizm sektora prywatnego, co do przyszłego rozwoju sytuacji gospodarczej. Bardzo sceptycznie odnoszą się natomiast do roli polityki monetarnej⁷. Pod pojęciem **neokeynesizmu**⁸ rozumie się z kolei tę szkołę, która łączy elementy tradycyjnej analizy keynesistowskiej z elementami monetaryzmu. Dążąc do zwiększenia spójności i efektywności danego zestawu narzędzi realizacji funkcji stabilizacyjnej: polityki fiskalnej i monetarnej (*policy mix*), dla osiągnięcia wyznaczonego nadrzędnego celu stabilizacji gospodarczej, neokeynesizm akceptuje stosowanie polityki bezpośredniego regu-

⁴ G. Przesławska, *Rola państwa w gospodarce w ujęciu szkół ekonomicznych*, w: *Regulowana gospodarka rynkowa*, red. U. Kalina-Prasznic, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003, s. 11.

⁵ Por. A. Wojtyna, *Ewolucja keynesizmu a główny nurt ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 94.

⁶ Do głównych przedstawicieli postkeynesizmu są zaliczani m.in. P. Davidson, H. Minsky, M. Kalecki, J. Robinson. Używając powszechnej w literaturze typologii A. Coddingtona, jest to fundamentalizm keynesowski, keynesizm hydrauliczny oraz redukcjonizm rekonstruowany. Por. I. Bludnik, *Keynes i postkeynesizm*; w: *Współczesne teorie ekonomiczne*, red. M. Ratajczak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005, s. 38-39.

⁷ A. Wojtyna, *Nowe trendy w zachodniej teorii ekonomii*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1998, s. 59.

⁸ Terminem neokeynesizm objęci są ci, którzy w połowie lat 70-tych XX w. dali impuls do odrodzenia myśli keynesowskiej oraz ci, którzy po dzień dzisiejszy kontynuują powstałe w owym czasie wątki. Do najważniejszych przedstawicieli zaliczani są: S. Fischer, E.S. Phelps, J.B. Taylor, G.A. Akerlof, J.L. Yellen, N. Mankiw, C. Azariadis, A. Lindbeck, D. Snower, A.M. Okun, R.J. Gordon, J.E. Stiglitz, L. Ball, D. Romer, Por. *Współczesne teorie...*, op. cit., s. 38, 87-88.

lowania cen i dochodów w sposób administracyjny lub przez wykorzystanie instrumentów fiskalnych.

Uważa się, iż analiza keynesowska początkowo była silnie osadzona w ramach analitycznych gospodarki zamkniętej⁹. Jednakże, zdaniem Z. Knakiewicza pomysł ponadnarodowego pieniądza i ponadnarodowego banku pierwszy wysunął J. M. Keynes już w latach 30. XX wieku w pracy *A Treatise on Money*¹⁰. Proponował, aby ponadnarodowy pieniądz był najpierw tylko jednostką obrachunkową, aby stać się z czasem pieniądzem ponadnarodowym. Natomiast ponadnarodowy bank miałby być bankiem nadrzędnym nad bankami centralnymi. W miarę rosnącego zakresu współzależności międzynarodowych postępowała ewolucja poglądów keynesizmu na charakter integracji gospodarki krajowej z zagranicą. Uznano, że w warunkach umiędzynarodawiania i silnych powiązań finansowych między państwami nie jest możliwe utrzymanie krajowej autonomii w zakresie celów i środków polityki ekonomicznej. Jak zauważa A. Wojtyna, postkeynesiści przywiązują również dużo uwagi do ograniczenia żywiołowości procesów gospodarczych w skali międzynarodowej¹¹. Podkreślają w związku z tym znaczenie współpracy międzynarodowej dla tworzenia stabilnych warunków aktywności gospodarczej w skali światowej. Konceptje keynesowskie – – dostrzegając w procesach integracji rolę mechanizmów rynkowych – – główną rolę w tych procesach przywiązują do polityki ekonomicznej państw integrowanych oraz działań organów ponadnarodowych.

Obecnie wysuwane są liczne głosy krytyki w podejściu do stabilizacyjnej funkcji państwa. Nurt keynesowski posługuje się w swoich rozważaniach analizą statyczną, „bezczasowymi” modelami, które uniemożliwiają jakiegokolwiek długookresowe prognozowanie¹². Dodatkowo, każde rozsądne podejście do polityki stabilizacyjnej musi uwzględniać jej

⁹ McKinnon wprowadził nawet koncepcję „gospodarki wyspiarskiej” (*insular economy*). Por. R. I. McKinnon, *The Exchange Rate and Macroeconomic Policy: Changing Postwar Perceptions*, *Journal of Economic Literature*, nr 2/1981.

¹⁰ Z. Knakiewicz, *Teorie pieniądza niezależnego i ich zastosowanie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1981, s. 91.

¹¹ Por. T. Grabowski, *Ekonomiczne mechanizmy integracji w Unii Europejskiej*, *Zeszyty Naukowe, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku*, vol. 14/2000, s. 6.

¹² J.W. Ahiakpor, *On the Future of Keynesian Economics*, *American Journal of Economics and Sociology*, vol. 63, nr 2/2004, s. 583; M. Nasiłowski, *Zarys historii myśli ekonomicznej: (od XVIII do końca XX wieku)*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa 2003, s. 110.

ograniczenia związane z długimi opóźnieniami i znaczą niepewnością w przypadku polityki pieniężnej¹³. Negatywny stosunek do stabilizacyjnej polityki typu keynesowskiego jest – oprócz przekonania o wewnętrznej stabilności gospodarki pod nieobecność ingerencji państwa, zdolności do automatycznej samoregulacji i akceptacji tezy o neutralności pieniądza – najbardziej charakterystycznym rysem stanowiska **monetarystycznego**¹⁴. Głównym przedstawicielem szkoły monetarystycznej jest M. Friedman, który akcentuje, iż działalność państwa z wyjątkiem krótkiego okresu jest nieskuteczna i nie wpływa na cechy strukturalne systemu ekonomicznego¹⁵. Według monetarystów podstawowym celem polityki państwa jest umacnianie stabilności gospodarczej (rozumianej przede wszystkim jako stabilizacja poziomu cen)¹⁶. M. Friedman w programie polityki gospodarczej zaleca koncentrację wysiłków państwa na tworzeniu stabilnych „ram pieniężnych i fiskalnych” dla funkcjonowania wolnego rynku, przy czym podstawową rolę ma tu pełnić polityka monetarna. Długookresowym celem interwencjonizmu państwowego staje się walka z inflacją, podczas gdy polityka zatrudnienia schodzi na dalszy plan i ma się ograniczać jedynie do prób zmniejszenia naturalnej stopy bezrobocia za pomocą polityki oddziałującej na podażową stronę gospodarki, która poprawi mikroekonomiczną strukturę oraz funkcjonowanie rynku pracy¹⁷.

Szkoła monetarystyczna kwestionuje często zasadność wykorzystania polityki pieniężnej dla krótkookresowych celów stabilizacyjnych ze względu na opóźnienia w dostosowaniu się podmiotów gospodarczych do zmian w podaży pieniądza. Aktywna polityka stabilizacyjna państwa przynosi w rzeczywistości rezultaty odwrotne do zamierzonych: oddziałuje destabilizująco na system gospodarczy, ponieważ zakłóca naturalną grę sił rynkowych. Ekspansywna polityka pieniężna jest według tego

¹³ A. Wojtyna, *Polityka makroekonomiczna w cyklu koniunkturalnym - nowe nurty w teorii*, Gospodarka Narodowa, nr 5-6/2003, s. 4.

¹⁴ A. Wojtyna, *Nowoczesne państwo kapitalistyczne a gospodarka: teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1990, s. 56; E. Drabowski, *Wpływ pieniądza na gospodarkę w teoriach keynesizmu i monetaryzmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1987, s. 97.

¹⁵ N. Acocella, *Zasady polityki gospodarczej: wartości i metody analizy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 181.

¹⁶ Por. M. Friedman, *A Program for Monetary Stability*, Fordham University Press, New York 1960, zob. M. Belka, *Doktryna ekonomiczno-społeczna Milтона Friedmana*, PWN, Warszawa 1986, s. 265.

¹⁷ M. Belka, *Monetaryzm - negacja keynesizmu*, *Ekonomista*, nr 3/1984, s. 469.

rozumowania sama w sobie źródłem inflacji¹⁸. Polityka ekonomiczna państwa powinna być podporządkowana realizacji celów długookresowych i jeśli jest to możliwe, środki świadomego oddziaływania na gospodarkę powinny być zastąpione przez trwale obowiązujące reguły (*monetary rule*) i automatycznie funkcjonujące rozwiązania instytucjonalne¹⁹.

Monetaryści, w opozycji do keynesistów, sprzeciwiają się stosowaniu polityki fiskalnej ze względu na jej całkowitą nieskuteczność²⁰. Antycykliczna polityka budżetowa nie jest w stanie przeciwdziałać fluktuacjom koniunktury, stymuluje tendencje inflacyjne w gospodarce, a przede wszystkim prowadzi do rozszerzenia administracyjnej kontroli nad gospodarką²¹. Monetaryści twierdzą, że polityka budżetowa jest także nieskuteczna jako narzędzie stabilizacji poziomu cen. Uważają, że restrykcyjna polityka fiskalna bez spadku ilości pieniądza w obiegu nie obniża inflacji. W odwrotnej sytuacji wzrost deficytu budżetowego powoduje zwiększenie ogólnego poziomu cen, jeśli jest on finansowany z dodatkowej emisji pieniądza. Ekspansywna polityka fiskalna nie powoduje inflacji, w przypadku gdy rząd pozyskuje środki pieniężne, zwiększając dług publiczny. Taki sposób finansowania deficytu oznacza jednakże wzrost stopy procentowej na skutek zwiększenia oprocentowania obligacji rządowych (efekt wypychania). Wzrost wewnętrznego zadłużenia kraju stanowi jednocześnie przyszłe obciążenie budżetu spłatą odsetek²².

Należy zauważyć, iż pomimo różnic, wiele postulatów monetaryzmu w zakresie polityki ekonomicznej jest zbieżnych lub niesprzecznych z tezami nurtu keynesowskiego. Oba podejścia badawcze zgadzają się co do krótkookresowej aktywnej roli państwa w stabilizowaniu gospodarki. Mimo to, istniejące rozbieżności w zakresie zasadności i sprawności polityki stabilizacji w istotny sposób utrudniają, tak na gruncie teoretycznym, jak i empirycznym, rozstrzygnięcie kontrowersji i sporów po-

¹⁸ D. Hübner, *Makroekonomiczna polityka stabilizacyjna*, Wyd. IRiSS, Warszawa 1992, s. 45.

¹⁹ M. Belka, *Doktryna...*, op. cit., s. 230-233.

²⁰ M. Blaug, *Teoria ekonomii: ujęcie retrospektywne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 499.

²¹ M. Belka, *Doktryna...*, op. cit., s. 296.

²² R. Stefański, *Środki polityki handlu zagranicznego jako narzędzia stabilizacji koniunktury gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2000, s. 28.

między tymi szkołami współczesnej myśli ekonomicznej. Świadczy o tym wyraźnie odmienny stosunek obu szkół do bezrobocia, a przede wszystkim umiejscowienie tego zjawiska w hierarchii celów polityki stabilizacji. W systemie keynesowskim problem ten odgrywa kluczową rolę. W ekonomii monetarystycznej pierwszorzędne znaczenie ma inflacja, a jej zredukowanie i ustabilizowanie stanowi klucz do globalnej równowagi, w tym również na rynku siły roboczej²³. Monetarystyczna koncepcja interwencjonizmu gospodarczego państwa różni się od keynesowskiej nie tylko inną hierarchią celów polityki ekonomicznej, ale także zakresem interwencji. Monetaryści są bowiem zwolennikami znacznego jej ograniczenia, co wyraża się w propozycjach obniżenia podatków i wydatków budżetowych, zaniechania szeregu rządowych programów gospodarczych i społecznych, eliminacji administracyjnej kontroli funkcjonowania różnych dziedzin życia itp. Argumentacja przemawiająca za realizacją tego rodzaju strategii ma tylko po części charakter teoretyczny. Podstawową rolę odgrywa tutaj przekonanie o znacznej stabilności gospodarki wolnorynkowej i o tym, że funkcjonuje ona na ogół w warunkach zbliżonych do stanu równowagi przy „pełnym” zatrudnieniu – co neguje podstawową tezę J. M. Keynesa²⁴. Słabością monetaryzmu jako teorii jest z pewnością brak jednoznacznie przekonującego mechanizmu przyczynowo-skutkowego (tzn. mechanizmu transmisji)²⁵.

Trzecia szkoła głównego nurtu – **nowa ekonomia klasyczna** – odrzuca, jako niecelowe i szkodliwe, wykorzystanie instrumentów polityki ekonomicznej w celu stabilizowania gospodarki²⁶. Jej przedstawiciele (m.in. R. E. Lucas, T. J. Sargent, N. Wallace) twierdzą, że polityka stabilizacyjna państwa jest nieskuteczna, ponieważ państwo nie ma możliwości trwałego oddziaływania na zmienne realne, takie jak produkcja czy zatrudnienie. Przyczyną nieskuteczności tej polityki jest głównie to, że podmioty gospodarcze kierują się wyłącznie zmianami wielkości realnych, bowiem zjawisko iluzji pieniądza nie występuje ani w długich, ani w krótkich okresach. Racjonalne oczekiwania ludzi powodują więc, że zanika proces dostosowawczy i rozróżnienie między krótkim a długim okresem. Racjonalność zachowania się podmiotów gospodarczych ozna-

²³ T. Kowalski, *Monetaryzm a ekonomia keynesowska – przesłanki teoretyczne polityki stabilizacji gospodarczej*, w: *Studia nad współczesną gospodarką kapitalistyczną*, red. M. Rekowski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1986, s. 29.

²⁴ M. Belka, *Monetaryzm...*, art. cit., s. 470.

²⁵ A. Wojtyna, *Nowe trendy...*, op. cit., s. 69.

²⁶ T. Kowalski, *Nowa klasyczna makroekonomia...*, art. cit., s. 174.

cza, że popytowa polityka gospodarcza jest całkowicie nieefektywna, gdyż jej cele i reguły są rozpatrywane przez rynki, które na nie natychmiast reagują i niwelują zamierzone efekty dyskrejonalnego działania państwa²⁷.

W konsekwencji, podmioty przy formułowaniu oczekiwań nie popełniają ciągle tych samych błędów. Stąd, zarzut nieskuteczności dotyczy polityki zarówno fiskalnej, jak i monetarnej. Ich stosowanie w celu pobudzenia lub ograniczenia popytu globalnego może jedynie zwiększyć amplitudę wahań koniunkturalnych. Dodatkowo, teza o nieskuteczności polityki gospodarczej dotyczy zarówno jej ekspansywnego jak i kontrakcyjnego charakteru. Ten symetryczny charakter tezy oznacza, że rząd nie jest w stanie wywołać w gospodarce nie tylko ożywienia, ale także i spadku aktywności gospodarczej. Nie ma zatem istotnego znaczenia wybór restrykcyjnej lub ekspansywnej polityki monetarnej i fiskalnej (*policy mix*)²⁸. Wobec tego, celem państwa jest jedynie troska o stabilność cen i stymulowanie podażowej strony gospodarki. Działanie państwa nie może polegać na ingerencjach dyskrejonalnych, lecz na ustalaniu pewnych ogólnych reguł polityki gospodarczej²⁹.

Nowa ekonomia klasyczna przywiązuje mniejszą wagę do rodzaju działań państwa, większą natomiast do ich stabilności. Kluczowe znaczenie ma wiarygodność rządu i banku centralnego, a przede wszystkim ich zdolność do przekonania podmiotów gospodarczych, że będą konsekwentnie trzymały ustalonej reguły polityki. Natomiast drugorzędną kwestią jest to, czy dana reguła będzie oparta na celach dotyczących podaży pieniądza, równowagi budżetowej, czy też realnego kursu walutowego³⁰.

Jak wynika z powyższego przeglądu też głównych nurtów ekonomii, niezależnie od dominujących doktryn ekonomicznych, preferujących koncepcje liberalne lub etatystyczne, istnieje na ogół przekonanie, że formuła interwencjonizmu państwa na rynku nie może być stała. Zmieniają się bowiem nieustannie cele, metody oraz warunki gospodarowania. Zmianom ulegają również stopień sprawności państwa i stopień

²⁷ E. Wojnicka, *Spory wokół teorii optymalnych obszarów walutowych*, Ekonomista, nr 1/2002, s. 70.

²⁸ A. Wojtyna, *Nowoczesne państwo...*, op. cit., s. 59.

²⁹ M. Belka, *Ekonomiczne strategie krajów wysoko rozwiniętych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1992, s. 20.

³⁰ A. Wojtyna, *Nowoczesne...*, op. cit., s. 59-60.

sprawności rynku. Dlatego też formuła interwencjonizmu państwa na rynku nie może mieć jednolitej i sztywnej struktury³¹.

2. Nurt państwowocentryczny i neoliberalny

A. Lipowski zauważa, że tradycyjne rozumienie instytucji państwa w kontekście jego ekonomicznej roli, podzielane zarówno przez etatystów, jak i antyetatystów, jest w świetle procesów zachodzących w gospodarce światowej w ostatnim półwieczu wręcz anachroniczne³². Wynika to z ignorowania politycznych skutków istnienia w gospodarce światowej współzależności, uwarunkowanych dwoma procesami: integrowaniem się rynków krajowych i rozwojem struktur ponadnarodowych. W tej perspektywie można wyodrębnić dwa wyraźne nurty postrzegania roli państwa w gospodarce: nurt państwowocentryczny i neoliberalny. W ramach obydwu nurtów trudno rozróżnić jednolite koncepcje, dlatego podział ten traktuje się jako umowny.

Nurt **państwowocentryczny** traktuje państwo, jako najwyższy (ostateczny) podmiot podejmujący decyzje, przekazujący ograniczoną władzę do ponadnarodowych instytucji w celu osiągnięcia określonych celów. Podstawowe założenie nurtu państwowocentrycznego głosi, że suwerenność państwa jest zachowana lub nawet wzmocniona poprzez członkostwo w UE³³. W ramach tego nurtu wyróżnia się dwie główne koncepcje badające ekonomiczne funkcje państwa w strukturze integracyjnej: współpracy międzyrządowej (*intergovernmentalism*) i liberalnej współpracy międzyrządowej (*liberal intergovernmentalism*).

Czołowym przedstawicielem koncepcji współpracy międzyrządowej jest S. Hoffmann³⁴. O wzmocnieniu ekonomicznej roli państwa narodowego w procesie integracji świadczyć mają jego zdaniem: wzrost świadomości narodowej społeczeństw; demokracja o charakterze narodowym (państwowym); silna pozycja państwa w stosunkach międzyna-

³¹ W. Wrzosek, *Funkcjonowanie rynku*, PWE, Warszawa 1997, s. 378.

³² Por. A. Lipowski, *Mała gospodarka otwierająca się wobec wyzwań XXI w. – ku realistycznym podstawom polityki gospodarczej*, *Ekonomista*, nr 3/2003, s. 278, 306.

³³ G. Marks, L. Hooghe, K. Blank, *European Integration from the 1980s: State-centric v. Multi-level Governance*, *Journal of Common Market Studies*, vol. 34, nr 3/1996, s. 342-343.

³⁴ Por. S. Hoffmann, *Obstinate or Obsolete: The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe*, w: *International Regionalism*, red. J. S. Nye, Boston 1968.

rodowych, a tym samym słabość organizacji międzynarodowych³⁵. Koncepcja współpracy międzyrządowej utrzymuje dużą autonomię państw narodowych, dążących do zachowania władzy, suwerenności państwowej i równowagi sił między instytucjami państwa narodowego i organami ponadnarodowymi. Ze specyfiki narodowych preferencji wynika konieczność stałych kompromisów i negocjacji między państwami oraz mediacji ze strony instytucji ponadnarodowych. Przedstawiciele nurtu państwowocentrycznego przypisują generalnie niewielki wpływ ponadnarodowych agencji i instytucji. Jednakże, widzą postęp w ściślejszej międzynarodowej współpracy w Europie, który jest rezultatem zbiegu narodowych interesów państw (w szczególności interesów ekonomicznych). W tym sensie postrzegają międzynarodową współpracę, jako zespół warunków odzwierciedlających relatywną siłę negocjacji różnych rządów, które nigdy nie zrzekając się swojej suwerenności, będą chętne ją „przesunąć” lub „oddelegować” – jako wymóg wydajności i skuteczności³⁶.

Powyższe koncepcje zostały rozwinięte przez A. Moravcsika³⁷, głównego przedstawiciela tzw. liberalnej współpracy międzyrządowej. W swojej analizie stawia on centralną tezę, że podstawowe źródło integracji leży w interesie samych państw narodowych. Jego złożona teoria opiera się na następujących głównych założeniach, kształtujących ekonomiczną funkcję państwa w ramach integracji gospodarczej³⁸: 1) założenie o racjonalnym zachowaniu państw; 2) ekonomiczne interesy i procedury kształtują narodowe preferencje; 3) preferencje polityki rządu kształtowane są przez rozmiary potencjalnych korzyści; 4) rządy mają małą elastyczność w dochodzeniu do ustępstw poza swoimi celami. Biorąc pod uwagę powyższe założenia, najważniejszymi dla jego konstrukcji teoretycznej stały się trzy elementy: stan narodowych preferencji; mię-

³⁵ Z. Czachór, *Zmiany i rozwój w systemie Unii Europejskiej po Traktacie z Maastricht*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004, s. 44.

³⁶ D. J. Puchala, *Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration: A Review Article*, *Journal of Common Market Studies*, nr 2/1999, s. 319.

³⁷ Por. A. Moravcsik, *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalism Approach*, *Journal of Common Market Studies*, vol. 31/1993; A. Moravcsik, *Liberal Intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder*, *Journal of the Common Market Studies*, vol. 33/1995.

³⁸ A. Forster, *Britain and the Negotiation of the Maastricht Treaty: A Critique of Liberal Intergovernmentalism*, *Journal of Common Market Studies*, vol. 36, nr 3/1998, s. 350.

dzy państwowy przetarg interesów (*bargaining*); wybór instytucjonalny (*institutional mix*)³⁹.

Moravcsik twierdzi, że unikalna struktura instytucjonalna Unii Europejskiej jest do zaakceptowania przez rządy państwowe, tylko pod warunkiem, że umacniają one ich kontrolę nad sprawami wewnętrznymi, umożliwiając im osiągnięcie celów, które w przeciwnym wypadku byłyby nieosiągalne. W związku z powyższym, nie można pomijać specyfiki i zróżnicowania narodowych preferencji, decydujących o stosunku poszczególnych krajów do kształtowania swoich funkcji ekonomicznych w procesie integracji. Każdy kraj posiada pewien system tworzenia narodowych preferencji w stabilizowaniu warunków i procesów gospodarczych, a także mechanizm zabezpieczania tych preferencji w procesie współpracy międzynarodowej. Współpraca europejska oznacza stałą konfrontację własnych preferencji z preferencjami innych państw, dlatego więc ważnym zadaniem integracji jest tworzenie ram instytucjonalnych, umożliwiających prowadzenie międzyrządowych przetargów i koordynację narodowych działań. Proces międzyrządowej współpracy decyduje o tym, jaki jest stosunek poszczególnych państw do dynamiki integracyjnej, jak również określa warunki, w jakich rządy narodowe będą skłonne delegować swoje uprawnienia do ponadnarodowych instytucji⁴⁰. Moravcsik dowodzi również, że państwa uważnie kalkulują opłacalność delegowania swoich kompetencji na poziom ponadnarodowy.

Pogłębiająca się integracja europejska nie jest więc produktem ubocznym lub mimowolnym, ale przemyślanym i najczęściej zgodnym z interesami narodowymi poszczególnych państw. Przewidują one zarówno pozytywne, jak również negatywne konsekwencje swoich decyzji. Są skłonne oddać część swoich suwerennych uprawnień w realizacji stabilizacyjnej funkcji państwa, o ile ich narodowe interesy będą dobrze współgrały z politykami wspólnotowymi. W przeciwnym razie odnoszą się niechętnie do integracji lub ją spowalniają. Jednocześnie Moravcsik wskazuje liczne przykłady wprowadzania przez rządy instrumentów kontrolnych nad instytucjami europejskimi, takich jak na przykład system

³⁹ Z. Czachór, *Zmiany i rozwój...*, op. cit., s. 46.

⁴⁰ A. Zielińska-Głębocka, *Dynamika Unii Europejskiej w świetle teorii integracji*, Studia Europejskie, nr 3/1999, s. 22.

komitetów zarządzających, regulujących i doradczych, sprawujących nadzór nad działaniami Komisji (*comitology*)⁴¹.

Dominującą rolę w tych procesach mają rządy narodowe, szczególnie krajów najsilniejszych politycznie i ekonomicznie. Integracja europejska wynika więc z gry interesów państw członkowskich. Zależy z jednej strony od postawy elit politycznych, a więc umiejętności identyfikowania i reprezentowania interesów narodowych. Z drugiej strony, wynika z faktycznej pozycji negocjacyjnej danego państwa, co wiąże się z jego siłą ekonomiczną i polityczną na arenie międzynarodowej. Położenie punktu ciężkości na interes narodowy państw członkowskich UE sprawiło, iż nurt państwocentryczny poddany został krytyce ze względu na jego statyczność, zawężenie pola analizy tylko do obszaru negocjacji międzyrządowych oraz przekonanie, że polityka UE jest kontynuacją polityk krajowych innymi środkami. W analizie stosunków międzynarodowych okazał się on ponadto mało wiarygodny, ponieważ eliminował rolę i znaczenie innych aktorów- uczestników stosunków międzynarodowych⁴².

Alternatywne spojrzenie do nurtu państwocentrycznego stanowi nurt **neoliberalny** argumentujący, że polityka europejskiej integracji dzieli władzę pomiędzy różne szczeble: narodowy, ponadnarodowy i regionalny. Indywidualna suwerenność UE jest rozmyta poprzez wspólne podejmowanie decyzji pomiędzy narodowymi rządami oraz autonomiczną rolę Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej, Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Banku Centralnego⁴³. Szczebel ponadnarodowy staje się ponadto inicjatorem dalszej integracji. Jego skuteczność pochodzi z posiadanych i kontrolowanych informacji, umiejętności i wiedzy specjalistycznej oraz umiejętności skutecznego pośredniczenia w rozwiązywaniu międzynarodowych problemów⁴⁴.

Tezy podejścia neoliberalnego rozwinięte zostały przez przedstawicieli tzw. funkcjonalizmu⁴⁵. Funkcjonalizm jako koncepcja teoretyczna

⁴¹ T. G. Grosse, *Integracja europejska w teorii i praktyce*, Polska w Europie, nr 43/2003, s. 24-26.

⁴² S. Sułowski, *Państwo narodowe w procesie integracji europejskiej*, Przegląd Europejski, nr 2/2003, s. 27.

⁴³ G. Marks, L. Hooghe, K. Blank, *European Integration...*, art. cit., s. 346.

⁴⁴ D. J. Puchala, *Institutionalism...*, art. cit., s. 318.

⁴⁵ Por. D. Mitrany, *The functional theory of politics*, London School of Economics and Political Science, London 1975; D. Mitrany, *A Political Theory for a New Society*, w: *Functionalism: Theory and Practice in International Relations*, red. A. J. R. Groom,

pojawił się w okresie powstania oraz rozbudowy struktur Wspólnot Europejskich. Główny jego ideolog, David Mitrany, ogłosił w 1966 r. w pracy *A Working Peace System* podstawowe założenia swej koncepcji. Pierwotnie jego poglądy zbliżały się do klasycznych koncepcji liberalnych (tzw. funkcjonalizm tradycyjny), w których interesem rzeczywistym nazywano interes wspólnoty międzynarodowej, krytykując jednocześnie interesy partykularne państw jako cele pozorne i krótkookresowe⁴⁶.

Podstawowym założeniem leżącym u podstaw funkcjonalizmu tradycyjnego jest pogląd, że polityka i ekonomia są odrębnymi funkcjami państwa. Z tych powodów są one podatne na procesy internacjonalizacji. Główną przeszkodę stanowi narodowa suwerenność państw i terytorialne pojmowanie władzy, stąd celem strategicznym jest stworzenie międzynarodowego systemu społecznego i ekonomicznego. Jednakże, umiędzynarodowienie nie powinno dokonywać się drogą radykalnego przejmowania uprawnień narodowych czy naruszania suwerenności, lecz przy pomocy stopniowej erozji suwerennych struktur państwa i międzynarodowej działalności funkcjonalnej. D. Mitrany stwierdził, że uświadomienie sobie przez państwa narodowe pozytywnych efektów, jakie niesie współpraca międzynarodowa stanie się bodźcem do dalszego zacieśniania stosunków aż do pełnej integracji, w ramach której zostaną zniesione atrybuty władzy państwa narodowego⁴⁷, co w konsekwencji będzie oznaczało przeniesienie dotychczasowej kompetencji rządu w stabilizowaniu gospodarki na szczebel ponadnarodowy. Funkcjoniści wyrażają więc poglądy, że określone funkcje państwa narodowego powinny być skupione na szczeblu wspólnotowym⁴⁸.

P. Taylor, University of London Press, London 1975; D. Mitrany, *A Working Peace System. An Argument for the Functional Development of International Organisation*, 4th edition, National Peace Council, London 1946. Cytat za: S. Konopacki, *Funkcjonalistyczna teoria integracji politycznej Davida Mitrany'ego*, Studia Europejskie, nr 2/1998, s. 61-70.

⁴⁶ J. Mrozek, *Teorie integracji regionalnej a Wspólnota Europejska*, Sprawy Międzynarodowe, nr 9/1991, s. 45.

⁴⁷ S. Miklaszewski, *Mechanizm regionalnej integracji gospodarczej w teorii i praktyce Europejskiej Współpracy Gospodarczej*, Monografia, ZN AE w Krakowie, Nr 99, Kraków 1991, s. 24.

⁴⁸ J. Kukułka, *Teoria stosunków międzynarodowych*, Wyd. Scholar, Warszawa 2000, s. 109.

Federacyjne poglądy D. Mitranego stały się źródłem rozwoju neofunkcjonalizmu⁴⁹, którego główni przedstawiciele położyli nacisk na proces podejmowania decyzji i rolę organów ponadnarodowych⁵⁰. Neofunkcjonalizm przyjmuje, że proces integracji prowadzi do rozszerzania kompetencji organów wspólnotowych. W konsekwencji powstaje europejski system polityczny, w którym część decyzji podejmuje ciała ponadnarodowe, a część władzy pozostaje w rękach rządów krajowych. Szczególne znaczenie ma kształtowanie się relacji między rządami narodowymi a organami wspólnotowymi (zwłaszcza Komisją Europejską), gdyż dochodzi tu do stałych interakcji i jeśli dynamika integracyjna stwarza problemy, które lepiej mogą być rozwiązane na szczeblu wspólnotowym, to następuje wzrost znaczenia działań wspólnych⁵¹.

Podsumowując powyższe rozważania można zauważyć, iż brak jest jednolitej koncepcji ekonomicznej roli państwa w integrującej się gospodarce. Jednakże, zarówno przedstawiciele głównych nurtów ekonomii, jak i badacze stosunków międzynarodowych zgodni są, iż dany kraj realizując własne interesy powinien w większym lub mniejszym zakresie dbać o stabilizację warunków gospodarowania (stabilizację poziomu cen, wysoki poziom zatrudnienia, ciągły wzrost produkcji i konsumpcji, równowagę w stosunkach z zagranicą). W tym celu państwo ma do wyboru kształtowanie i wykorzystywanie narzędzi polityki monetarnej i/lub fiskalnej. Należy zauważyć, iż w świetle współzależności sfery państwowej i ponadnarodowej powstaje pytanie o szczebel realizacji (państwowy lub ponadnarodowy) funkcji stabilizacji makroekonomicznej.

⁴⁹ Do głównych przedstawicieli tego nurtu należą twórcy teorii E. Haas i L. Lindberg oraz jej kontynuatorzy: S. Scheingold, J. Nye, D. Puchala i P. C. Schmitter. Haas zaprezentował swoje koncepcje w pracy z 1958 r. pt. *The Uniting of Europe* oraz w książce z 1964 r. *Beyond the Nation State*. Do podstawowych prac Lindberga i Scheingolda należą: *Europe's Would-Be Polity* z 1970 r. oraz *Regional Integration: Theory and Research* z 1971 r. Największy rozkwit teorii przypada na lata 1958-73, natomiast przełom lat 70. i 80. to jej kryzys związany z nawrotem nacjonalizmów oraz tzw. ciemną erą i dopiero po 1986 r. doktryna ta jest włączana do nowszych nurtów teorii integracji.

⁵⁰ M. A. Pollack, *The End of Creeping Competence? EU Policy-Making Since Maastricht*, *Journal of Common Market Studies*, vol. 38, nr 3/2000, s. 521.

⁵¹ A. Zielińska-Głębocka, *Dynamika...*, art. cit., s. 18.

3. Teoretyczna koncepcja optymalnego podziału ekonomicznych funkcji państwa w warunkach europejskiej integracji gospodarczej

Praktyka europejskiej integracji gospodarczej wyraźnie wskazuje na współzależność sfery państwowej i ponadnarodowej. W tym kontekście uwzględnia tworzenie sieci podmiotów różnych szczebli władzy odpowiedzialnych za stabilizację makroekonomiczną. Podstawowe ramy prawne tego procesu stanowi Traktat o Unii Europejskiej (Traktat z Maastricht), który wszedł w życie 1 listopada 1993 r. Nurtem teoretycznym łączącym rozważania przedstawicieli nurtów ekonomicznych i badaczy stosunków międzynarodowych jest tzw. **federalizm fiskalny**. Jego istota sprowadza się do efektywnego przypisania narzędzi alokacyjnej, redystrybucyjnej i stabilizacyjnej funkcji państwa w strukturze federacyjnej⁵². W tym kontekście Davoodi uwypukla, iż przyporządkowanie kompetencji różnym poziomom rządu zależy od tego, jak korzystanie z tych kompetencji wpływa na równowagę pomiędzy trzema podstawowymi celami polityki gospodarczej: efektywności w alokacji zasobów, redystrybucji dochodów i stabilizowania gospodarki⁵³.

Pierwsze publikacje dotyczące optymalnego podziału władzy w kontekście interwencjonizmu państwowego oraz zalet i kosztów decentralizacji pojawiły się już w końcu lat 50-tych XX w., opisywały je tzw. *TOM- modele*⁵⁴.

W myśl klasycznej koncepcji federalizmu fiskalnego kompetencje państwa powinny być przekazywane o jeden szczebel władzy wyżej, ze względu na przyczyny do których zalicza się: koszty transakcyjne, korzyści skali, efekty zewnętrzne, różnorodność preferencji, wiarygodność i zabezpieczenie przed ryzykiem w przypadku oddziaływania szo-

⁵² L. M. Pacheco, *Fiscal Federalism, EMU and Shock Absorption Mechanisms: A Guide to the Literature*, European Integration online Papers, nr 4/2000, <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-004.pdf> (z dnia 5.05.2004), s. 2.

⁵³ H. Davoodi, *Fiscal Decentralization*, IMF Research Bulletin, vol. 2, nr 2/2001, s. 6.

⁵⁴ Nazwa modeli pochodziła od nazwisk autorów: C. M. Tiebout, W. E. Oates, R. A. Musgrave. Por.: C. M. Tiebout, *A Pure Theory of Local Expenditures 1956*, w: *The economics of fiscal federalism and local finance*, red. W. E. Oates, Cheltenham and Northampton 1998; W. E. Oates, *Fiscal Federalism*, Harcourt, Brace, Jovanovich, New York 1972; R. A. Musgrave, *The Theory of Public Finance*, McGraw Hill, New York 1959. Cytat za: F. Breuss, M. Eller, *On the Optimal Assignment of Competences in a Multi-Level Governed European Union*, European Integration online Papers (EIoP), vol. 7, no. 8/2003; <http://eiop.or.at/eiop/texte/2003-008a.htm>, (z dnia 25.04.2005), s. 2.

ków makroekonomicznych⁵⁵. A. Alesina udowodnił przy tym, iż występuje szczególna wymiana pomiędzy korzyściami skali a kosztami różnorodności⁵⁶. W tym świetle poziom ponadnarodowy (Unia Europejska) powinien skupić się na obszarach polityki, gdzie ekonomia skali i efekty zewnętrzne są duże i delegować na poziom państwowy lub niższy te obszary polityki, gdzie różnorodność preferencji jest dominująca w stosunku do korzyści skali. W konsekwencji, uwidacznia się proces pogodzenia narodowych tożsamości niższych szczebli władzy z federalnym interesem wyższego poziomu rządu, zgodnie z zasadą subsydiarności (pomocniczości)⁵⁷.

W myśl zasady subsydiarności zakłada się, że interwencja szczebla ponadnarodowego jest uzasadniona jedynie wtedy, kiedy spełnia co najmniej jedno z trzech z poniższych kryteriów⁵⁸:

1) Kryterium stosownego zakresu – zakres proponowanego środka wykracza poza granice kompetencji państwa członkowskiego i wywołać może niepożądane skutki dla jednego lub większej liczby państw członkowskich, jeśli nie zostanie wdrożony na poziomie ponadnarodowym;

2) Kryterium synergii – środek planowany zapewniłby, w porównaniu z podobnymi środkami wdrażanymi oddzielnie przez poszczególne państwa członkowskie, znaczną synergię w zakresie skuteczności i korzyści skali;

3) Kryterium solidarności – proponowany środek spełnia wymóg solidarności lub spójności, który ze względu na zróżnicowany poziom rozwoju nie może być spełniony w zadowalający sposób przez państwo członkowskie działające samodzielnie.

⁵⁵ M. Buti, M. Nava, *Towards a European Budgetary System*, EUI Working Papers, nr 8/2003, http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/03_08.pdf (z dnia 3.03.2004), s. 3.

⁵⁶ Por. A. Alesina, I. Angeloni, F. Etro, *The Political Economy of International Unions*, CEPR Discussion Paper, nr 3117/2001, <http://www.nber.org/papers/w8645.pdf> (z dnia 4.07.2003).

⁵⁷ G. Paluszak, *Systemy bankowe w procesie europejskiej integracji walutowej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2002, s. 44-45.

⁵⁸ *Przyszłość Unii Europejskiej – przygotowania do Konferencji Międzyrządowej 2004. Podział kompetencji między Unią Europejską a państwami członkowskimi*. Uchwała Parlamentu Europejskiego w sprawie podziału kompetencji między Unią Europejską a państwami członkowskimi. Strasburg, 16.05.2002 r., Monitor Integracji Europejskiej, nr 55/2002, s. 139-140.

Podsumowując podstawowe tezy federalizmu fiskalnego, współczesna literatura wypracowała na temat przypisywania zadań pomiędzy państwa a instytucje ponadnarodowe następujące wnioski⁵⁹:

- alokacja zadań jest ograniczona przez informację, która jest dostępna na różnych poziomach tworzenia polityki i preferencje wyborców na każdym szczeblu - w związku z tym, mogą zaistnieć przypadki przypisania zadań na poziom niższy lub wyższy;
- decyzje przesuwane są na szczebel ponadnarodowy, jeśli polityczne korzyści mogą przeważać nad kosztami utracenia politycznej kontroli - mogą istnieć wewnętrzne przekonania o przesuwaniu odpowiedzialności z zakresu niepopularnych decyzji lub w wyniku dążenia do izolowania podejmowania decyzji od wewnętrznych nacisków (np. na szczebel Europejskiego Banku Centralnego i Komisji Europejskiej, jako niezależnych instytucji);
- im intensywniej przebiega proces integracji i im trudniejsze do zrealizowania są jej cele, tym bardziej wzrasta rola i znaczenie organów centralnych i administracyjnych UE.

W związku z powyższym, można dokonywać podziału zadań między różne szczeble władzy, określając: 1) sfery podlegające wyłącznym kompetencjom instytucji wspólnotowych (poziom ponadnarodowy) i/ lub krajów członkowskich (poziom państwowy); 2) sfery dzielonych kompetencji; 3) sfery, gdzie rządzi zasada subsydiarności oparta na kryterium efektywności.

Mając na uwadze powyższe założenia, należy zauważyć, iż optymalny poziom prowadzenia polityki będzie różnił się w zależności od obszarów polityki stabilizacji ekonomicznej⁶⁰. Jak wskazuje obszerna literatura z zakresu federalizmu fiskalnego, przypisanie dominującej roli na szczebel UE jest stosunkowo jasne na obszarze polityki monetarnej. Przypisanie tej polityki na szczebel ponadnarodowy generuje wyższą wydajność alokacyjną w wyniku: realizacji ekonomii skali, umiędzynarodawiania efektów zewnętrznych, homogeniczności preferencji, harmo-

⁵⁹ P. Nicolaides, *The Role of Member States as Rule-makers In the European Union*, *Intereconomics*, nr 1/1998, s. 3.; G. Marks, L. Hooghe, K. Blank, *European...*, art. cit., s. 348-349; M. Chęciński, *Metody i formy gospodarczej integracji państw kapitalistycznych*, *Ekonomista*, nr 3/1967, s. 750.

⁶⁰ G. Marks, L. Hooghe, *Optimality and Authority: A Critique of Neoclassical Theory*, *Journal of Common Market Studies*, vol. 38, nr 5/2000, s. 800.

nizacji rozbieżnych i zniekształconych państwowych regulacji lub uniknięcia efektu „jazdy na gapę” (*free-rider effects*)⁶¹. Polityka fiskalna pozostaje jak dotąd na szczelbu państw członkowskich, co może mieć źródło w dominacji różności preferencji poszczególnych państw członkowskich co do jej kształtowania i rezultatów (co wynika m.in. z efektu współzawodnictwa między krajami poprzez ustanawianie różnych stawek podatkowych).

Podsumowanie

Współzależność sfery państwowej i ponadnarodowej w praktyce europejskiej integracji, wskazuje na wybór tzw. „trzeciej drogi” między nurtem państwowocentrycznym i neoliberalnym. Koncepcja ta przewiduje wielopłaszczyznowy i wielopoziomowy system decyzyjny. W UE w wyniku procesu pogłębiania integracji nastąpiła jakościowa zmiana stabilizacyjnej funkcji państwa. Kompetencje w zakresie jej realizacji i odpowiedzialności zostały podzielone pomiędzy szczebel państwowy i ponadnarodowy. Nastąpiła wyraźna centralizacja polityki monetarnej oraz stopniowa, coraz silniejsza koordynacja narodowych polityk fiskalnych. W tym kontekście, swoboda w kształtowaniu polityki budżetowej jest obecnie postrzegana jako podstawowe narzędzie stabilizacyjnej funkcji państwa na szczeblu narodowym i niezbędny warunek realizowania przez kraje członkowskie swych specyficznych celów, wynikających zarówno z odrębności strukturalnych ich gospodarek, jak i bieżącej sytuacji koniunkturalnej.

Theoretical conceptions of state's stabilisation function in the light of interdependence of national and supranational sphere

Summary

The article presents issues of changing the economic role of state due to European integration process. The main purpose of the study is to outline theoretical views of state's stabilisation function in the economy. This paper surveys research on the efficient assignment of policy tasks to different levels of government and applies the results on the delimitation of competences within the European Union. Firstly, author presents main thesis of mainstream economics (Keynesian economy, monetarism and new classical economy). Secondly, analysis is extended and there is presented theoretical view on the

⁶¹ F. Breuss, M. Eller, *On the Optimal...*, art. cit., s. 12.

economic role of state which presents representatives of international relations economy. On this theoretical basis author presents the model of optimal assignment of stabilisation function between national and supranational level. The publication is based on the extensive literature of European integration and international relations.

Bibliografia

Acocella N., *Zasady polityki gospodarczej: wartości i metody analizy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Ahiakpor J. W., *On the Future of Keynesian Economics*, American Journal of Economics and Sociology, vol. 63, nr 2/2004.

Alesina A., Angeloni I., Etro F., *The Political Economy of International Unions*, CEPR Discussion Paper, no. 3117/2001, <http://www.nber.org/papers/w8645.pdf> (z dnia 4.07.2003).

Belka M., *Monetaryzm – negacja keynesizmu*, Ekonomista, nr 3/1984.

Belka M., *Doktryna ekonomiczno-społeczna Milтона Friedmana*, PWN, Warszawa 1986.

Belka M., *Ekonomiczne strategie krajów wysoko rozwiniętych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa 1992.

Blaug M., *Teoria ekonomii: ujęcie retrospektywne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Breuss F., Eller M., *On the Optimal Assignment of Competences in a Multi-Level Governed European Union*, European Integration online Papers (EIoP), vol. 7, no. 8/2003; <http://eiop.or.at/eiop/texte/2003-008a.htm>, (z dnia 25.04.2005).

Buti M., Nava M., *Towards a European Budgetary System*, EUI Working Papers, nr 8/2003, http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/03_08.pdf (z dnia 3.03.2004).

Chęciński M., *Metody i formy gospodarczej integracji państw kapitalistycznych*, Ekonomista, nr 3/1967.

Czachór Z., *Zmiany i rozwój w systemie Unii Europejskiej po Traktacie z Maastricht*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004.

Davoodi H., *Fiscal Decentralization*, IMF Research Bulletin, vol. 2, nr 2/2001.

Drabowski E., *Wpływ pieniądza na gospodarkę w teoriach keynesizmu i monetaryzmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

Forster A., *Britain and the Negotiation of the Maastricht Treaty: A Critique of Liberal Intergovernmentalism*, Journal of Common Market Studies, vol. 36, nr 3/1998.

Grabowski T., *Ekonomiczne mechanizmy integracji w Unii Europejskiej*, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku, Zeszyty Naukowe, vol. 14/2000.

Grosse T. G., *Integracja europejska w teorii i praktyce*, Polska w Europie, nr 43/2003.

Hübner D., *Makroekonomiczna polityka stabilizacyjna*, Wyd. IRiSS, Warszawa 1992.

- Knakiewicz Z., *Teorie pieniądza niezależnego i ich zastosowanie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1981.
- Konopacki S., *Funkcjonalistyczna teoria integracji politycznej Davida Mitrany'ego*, Studia Europejskie, nr 2/1998.
- Kowalski T., *Nowa klasyczna makroekonomia a polityka stabilizacji gospodarczej w kapitalizmie*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Zeszyt 2/1987.
- Kukulka J., *Teoria stosunków międzynarodowych*, Wyd. Scholar, Warszawa 2000.
- Lipowski A., *Mała gospodarka otwierająca się wobec wyzwań XXI w. - ku realistycznym podstawom polityki gospodarczej*, Ekonomista, nr 3/2003.
- Marks G., Hooghe L., Blank K., *European Integration from the 1980s: State-centric v. Multi-level Governance*, Journal of Common Market Studies, vol. 34, nr 3/1996.
- Marks G., Hooghe L., *Optimality and Authority: A Critique of Neoclassical Theory*, Journal of Common Market Studies, vol. 38, nr 5/2000.
- Micossi S., *Economic Policy Coordination and Policy Regimes in the European Union*, EPIN Working paper No. 2/2002, www.ceps.be (z dnia 11.10.2005).
- Miklaszewski S., *Mechanizm regionalnej integracji gospodarczej w teorii i praktyce Europejskiej Współpracy Gospodarczej*, Monografia, ZN AE w Krakowie, Nr 99, Kraków 1991.
- Moravcsik A., *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalism Approach*, Journal of Common Market Studies, vol. 31/1993.
- Moravcsik A., *Liberal Intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder*, Journal of the Common Market Studies, vol. 33/1995.
- Mrozek J., *Teorie integracji regionalnej a Wspólnota Europejska*, Sprawy Międzynarodowe, nr 9/1991.
- Nasiłowski M., *Zarys historii myśli ekonomicznej: (od XVIII do końca XX wieku)*, Wyd. Key Text, Warszawa 2003.
- Nicolaidis P., *The Role of Member States as Rule-makers In the European Union*, Intereconomics, nr 1/1998.
- Pacheco L. M., *Fiscal Federalism, EMU and Shock Absorption Mechanisms: A Guide to the Literature*, European Integration online Papers, nr 4/2000, <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-004.pdf> (z dnia 5.05.2004).
- Paluszak G., *Systemy bankowe w procesie europejskiej integracji walutowej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2002.
- Paluszak G., *Spór o stabilność cen w strefie euro*, w: *Studia Europejskie*, red. E. Małuszyńska, Zeszyty Naukowe AE Poznań, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005.

Pollack M. A., *The End of Creeping Competence? EU Policy-Making Since Maastricht*, Journal of Common Market Studies, vol. 38, nr 3/2000.

Przyszłość Unii Europejskiej - przygotowania do Konferencji Międzyrządowej 2004. Podział kompetencji między Unią Europejską a państwami członkowskimi, Uchwała Parlamentu Europejskiego w sprawie podziału kompetencji między UE a państwami członkowskimi. Strasburg, Monitor Integracji Europejskiej nr 55/2002.

Puchala D. J., *Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration: A Review Article*, Journal of Common Market Studies, nr 2/1999.

Regulowana gospodarka rynkowa, red. U. Kalina-Prasznic, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2003.

Stefański R., *Środki polityki handlu zagranicznego jako narzędzia stabilizacji koniunktury gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2000.

Studia nad współczesną gospodarką kapitalistyczną, red. M. Rekowski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1986.

Sułowski S., *Państwo narodowe w procesie integracji europejskiej*, Przegląd Europejski, nr 2/2003.

Wojnicka E., *Spory wokół teorii optymalnych obszarów walutowych*, Ekonomista, nr 1/2002.

Wojtyna A., *Nowoczesne państwo kapitalistyczne a gospodarka: teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1990.

Wojtyna A., *Nowe trendy w zachodniej teorii ekonomii*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1998.

Wojtyna A., *Ewolucja keynesizmu a główny nurt ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Wojtyna A., *Polityka makroekonomiczna w cyklu koniunkturalnym - nowe nurty w teorii*, Gospodarka Narodowa, nr 5-6/2003.

Wrzosek W., *Funkcjonowanie rynku*, PWE, Warszawa 1997.

Współczesne teorie ekonomiczne, red. M. Ratajczak, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005.

Zielińska-Głębocka A., *Dynamika Unii Europejskiej w świetle teorii integracji*, Studia Europejskie, nr 3/1999.